

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан економічного факультету

Віталій ДЯЧЕК

серпень 2024 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
(шифр і назва)
спеціальність 051 Економіка
(шифр і назва)
освітні програми Економічна аналітика та статистика
(шифр і назва)
спеціалізація _____
(шифр і назва)
вид дисципліни за вибором
(обов'язкова / за вибором)
факультет Економічний

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою економічного факультету
“ 27 ” серпня 2024 року, протокол № 11

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Ганна КОЛОМІЄЦЬ доктор економічних наук, професор,
професор закладу вищої освіти кафедри економічної теорії та економічних методів
управління

Програму схвалено на засіданні кафедри економічної теорії та економічних методів
управління

Протокол від “26” серпня 2024 року №1

Завідувач кафедри економічної теорії та економічних методів управління

_____ Андрій ГРИЩЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником проектної групи)

Економічна аналітика та статистика

назва освітньої програми

Гарант освітньої програми
(керівник проектної групи)

Олена КУЩЕНКО
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією економічного факультету

назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “ 27 ” серпня 2024 року №1

Голова науково-методичної комісії економічного факультету

_____ Дар'я ЗАГОРСЬКА
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки «Економіка аналітика та статистика» перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Спеціальність: 051 Економіка

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є сформувати розуміння ризику господарської діяльності і здатність приймати адекватні рішення в ризиковому середовищі

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни сформувати

ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК9. Здатність до адаптації та дій в новій ситуації

СК11. Здатність обґрунтовувати економічні рішення на основі розуміння закономірностей економічних систем і процесів та із застосуванням сучасного методичного інструментарію.

СК12. Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення

СК14. Здатність поглиблено аналізувати проблеми і явища в одній або декількох професійних сферах з врахуванням економічних ризиків та можливих соціально-економічних наслідків, що конкретизується в

- 1) засвоєнні новітніх знань і узагальненої в стандартах світової практики щодо управління ризиками;
- 2) застосуванні методів якісного аналізу господарських ризиків;
- 3) виконанні кількісної оцінки господарських ризиків;
- 4) здійсненні вибору інструментів оптимізації ризикових ситуацій.

1.3. Кількість кредитів 4

1.4. Загальна кількість годин 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
вибіркова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	
Семестр	
7-й	
Лекції*	
32 год.	
Практичні, семінарські заняття*	
32 год.	
Самостійна робота*	
56 год.	
Навчально-дослідне завдання	
30 год.	

*Розподіл на лекції, практичні заняття, самостійну роботу може змінюватися в межах 10% загальної кількості годин в залежності від зміни графіку навчального процесу внаслідок святкових і вихідних днів, а також з метою врахування особливостей засвоєння матеріалу конкретною групою студентів для досягнення запланованих результатів навчання.

1.6. Заплановані результати навчання

Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності.

Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади)

Використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вирішення соціально-економічних завдань, підготовки та представлення аналітичних звітів.

Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами, та у невизначених умовах.

А саме

знати:

- основні поняття, терміни, стандарти управління ризиками,
- загальні принципи аналізу ризикових ситуацій,
- методи і процедури управління ризиками;

вміти:

- діагностувати ризикові ситуації;
- ідентифікувати ризики;
- виокремлювати ризикопороджуючі чинники;
- оцінювати розмір повних витрат, пов'язаних з ризиком;
- визначати ймовірність реалізації ризикопороджуючих чинників;
- установити релевантний ризиковий спектр;
- розробляти дизайн стратегії управління ризиками і напрями її реалізації;
- оцінювати діючу систему ризик менеджменту господарюючого суб'єкту, готувати пропозиції з її удосконалення.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Вступ в управління ризиками.

Тема 1. Невизначеність- як істотна ознака сучасної економіки

Історія включення невизначеності в науковий дискурс. Міждисциплінарні підходи дослідження невизначеності. Типи і види невизначеності.

Тема 2 Господарські ризики і методи їх дослідження.

Ризик як різновид невизначеності. Методичні основи аналізу ризику. Міжнародні стандарти щодо управління ризиками

Розділ 2. Якісний аналіз ризиків

Тема 3. Якісний аналіз ризиків.

Чинники ризику. Класифікація господарських ризиків. Розкладання складних ризиків на прості ризики.

Розділ 3. Зміст кількісної оцінки ризику.

Тема 4. Кількісна оцінка ризику.

Характеристика витрат на ризик. Методи оцінки ймовірності витрат.

Визначення допустимого рівня ризику для фірми.

Тема 5. Статистичний і експертний методи аналізу ризиків.

Визначення абсолютного і відносного ризику. Організація експертних процедур для вимірювання ризиків.

Тема 6. Аналітичні методи оцінки ризику.

Кредитні ризики. Процентні ризики. Валютні ризики.

Інвестиційні ризики. Маркетингові ризики.

Розділ 4. Організація управління ризиком.

Тема 7. Відношення господарюючих суб'єктів до ризику.

Особливості ухвалення рішень в умовах ризику: фундаментальний і когнітивний підходи.

Тема 8. Інституціоналізація засобів адаптації до ризику.

Стратегії управління ризиком. Організація управління ризиком.

Тема 9. Відмінні ознаки сучасного ризик менеджменту.

Етапи розвитку процесу управління ризиками. Сучасні методи і технології ризик менеджменту.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	Інд.	С. р.		л	п	лаб.	Інд.	С. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Вступ в управління ризиками.												
Разом за розділом 1	8	2	2			4						
Розділ 2. Якісний аналіз ризиків												
Разом за розділом 2	8	6	6			6						
Розділ 3. Зміст кількісної оцінки ризику.												
Разом за розділом 3	40	18	18			12						
Розділ 4. Організація управління ризиком.												
Разом за розділом 4	6	4	4			4						
Захист ІНДЗ	32	2	2		30							
Усього годин	120	32	32		56							

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Господарські ризики і методи їх дослідження	2
2	Якісний аналіз ризиків.	6
3	Кількісна оцінка ризику.	4
4	Статистичний і експертний методи аналізу ризиками	4
5	Аналітичні методи оцінки ризику.	10
6	Відмінні ознаки сучасного ризик менеджменту	4
	Захист ІДЗ	2
	Разом	32

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Форма контролю
1	Опрацювати доповідь Групи організацій Світового банку Доповідь про світовий розвиток: Ризики та можливості –	6	відповідь на практичних заняттях
2	Опрацювати доповідь Всесвітнього економічного форуму «Глобальні ризики Доповідь 2019»	6	відповідь на практичних заняттях
3	Опрацювати матеріали Федерації європейських ризик-менеджмент асоціацій	6	відповідь на практичних заняттях
4	Опрацювати Національний стандарт Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику	8	відповідь на практичних заняттях ІНДЗ
5.	Підготовка ІНДЗ	30	захист ІНДЗ
	Разом	56	

6. Навчально-дослідне завдання

етапи	Очікувані результати
1-й етап дослідницький	Класифікація актуальних ризикопороджуючих чинників
2-й етап аналітичний	Визначення релевантного ризикового спектру
3-й етап проектний	Узагальнення засобів оптимізації ризиків і вибір стратегії управління ризиками

7. Методи навчання

Упорядкування взаємодії в процесі опанування дисципліни «Ризик менеджмент» спрямованої на досягнення поставлених цілей та запланованих результатів здійснюється переважно інтерактивними методами.

Застосовуються комплекс засобів інформаційно-рецептивного, репродуктивного, проблемного, пошукового, дослідницького характеру.

8. Методи контролю

Для діагностики рівня підготовки застосовуються:

- тести,

- ситуаційні завдання
- задачі
- аудиторні контрольні роботи (1- т.3; 2.1.-т.4,5; 2.2.-т.6)
- виконання семестрової навчально-дослідної контрольної роботи.

Оцінка успішності студента з дисципліни виставляється за багатобальною шкалою і складається з суми балів поточної успішності (максимально 60 б. і підсумкового контролю –максимально 40 б.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль									ІДЗ	підсумковий	Σ	
Розділ 1		Розділ 2		Розділ 3			Розділ 4			20	40	
T1	T2	T3		T4	T5	T6	T7	T8	T9			
10				20			10					100

T1, T2 ... T9 – теми розділів.

Критерії оцінювання здобувачів вищої освіти за відповіді на питання поточного контролю
Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння певного матеріалу, здатності осмислити зміст теми, вироблених навичок проведення дослідної роботи, умінь публічно представити певний матеріал (презентація).

Якісними критеріями оцінювання виконання завдань поточного контролю є:

- суб'єктне усвідомлення змісту;
- термінологічна коректність;
- повнота й ґрунтовність викладу;
- аргументованість тверджень.

Критеріями оцінювання виконання дослідного завдання студентами є:

1. Повнота виконання завдання:

- елементарна;
- фрагментарна;
- повна;
- неповна.

2. Рівень самостійності студента

- під керівництвом викладача;
- консультація викладача;
- самостійно.

3. Сформованість навчально-інформаційних умінь (роботи з джерелами інформації, складання плану, конспекту, вміння користуватися бібліотекою)

4. Сформованість навчально-інтелектуальних умінь (визначення понять, аналіз, синтез, порівняння, класифікація, систематизація, узагальнення, абстрагування, вміння відповідати на запитання, виконувати творчі завдання тощо);

5. Рівень сформованості фахових вмінь застосовувати на практиці набуті знання:

- низький – володіння умінням здійснювати первинну обробку навчальної інформації без подальшого її аналізу;

- середній – уміння вибрати відомі способи дій для виконання фахових завдань;
- достатній – застосовує набуті знання у стандартних практичних ситуаціях;
- високий – володіння умінням творчо-пошукової діяльності.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	За 2-рівневою шкалою
	зараховано
90 – 100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Коломієць Г.М. Ризикологія. Навчальний посібник. - Х., 2020.
2. Коломієць Г.М., Меленцова О.В., Гузненков Ю.Г. Навчально-методичні рекомендації до виконання дослідного завдання з «Ризик менеджменту» - Харків: ХНУ. 2022. — 23 с.

Додаткова література

3. Бланк О.І. Управління фінансами підприємств : підручник / І.О. Бланк, Г.В. Ситник, В.С. Андрієць. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – 792 с.. розділ 7
4. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві. – К.:КНЕУ, 2004.-480с.
5. Гринатуров В. М., Шевчук О. Б. Ризик підприємницької діяльності. Проблеми аналізу. — К. : Держ. вид.-інформ. агентство «Зв'язок», 2000.- 150 с.
6. Коломієць Г.М. Меленцова О.В. Базалієва А. Ризики проблемних інновацій в виробництві харчових продуктів. Вісник ХНУ. -2016, №2, С. 118-125.
7. Коломієць Г.М., Соболев В.М., Меленцова О.В. Хеджування фінансових ризиків в господарських практиках малого бізнесу: сучасні імперативи.- Бізнес інформ. – 2017, № 4. С.274-279.
8. Коломієць Г.М., Гузненков Ю.Г., Меленцова О.В. Інституційний реінженірінг ризик менеджменту в цифровій економіці .- Бізнес-інформ.- 2018, №5. С. 440-446.
9. Комплексний підхід до ризик-менеджменту: чи варто цим займатися: Переклад з англ. – «Вільямс», 2003. – 208с.
10. Кондрашихін А. Б. «Теорія та практика підприємницького ризику: навч. посібник» 2019.-ЦУЛ. - 224с.
11. Нікбахт Е., Гроппеллі А. Фінанси / пер. з англ. В.Ф. Овсієнка та В.Я. Мусієнка. Київ : Основи, 1993. 383 с.
12. Старостіна А. О. «Ризик-менеджмент: теорія та практика: навч. посібник» 2009
13. Шегда А.В., Голованенко М.В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління: навч. посібник.- К.:Знання, 2008. -271с.
14. Економічні ризики: методи вимірювання та управління: Навчальний посібник / Скопенко Н.С., Федулова І.В., Мазник Л.В., Кириченко О.М., Удворгелі Л.І.; за заг. ред. Скопенко Н.С. К. : НУХТ, 2021. 344 с.

15. Ashby [Simon](#) Fundamentals of Operational Risk Management: Understanding and Implementing Effective Tools, Policies and Frameworks 1st Edition. - 2022.- 320p.
16. [Douglas W. Hubbard](#) The Failure of Risk Management: Why It's Broken and How to Fix It 2nd Edition, Kindle Edition.- 2020.- 367 p.
17. Girling [Philippa X.](#) Operational Risk Management: A Complete Guide for Banking and Fintech (Wiley Finance). – 2022.- 384 p.
18. Marks Norman. World-Class Risk Management. - 2015. - 236 p.
19. Marks Norman. Risk Management for Success. - 2020. - 170 p.
20. Enterprise Risk Management: Today's Leading Research and Best Practices for Tomorrow's Executives (Robert W. Kolb Series) 2nd Edition -2021. - 908 p.
21. Thompson Clive. Fundamentals of Risk Management: Understanding, Evaluating and Implementing Effective Enterprise Risk Management 6th Edition. – 2021.- 472p.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Державна служба статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Харківська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://kharkivoda.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Головного управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua/>
4. Всесвітній економічний форум [Електронний ресурс] / Режим доступу:- www.weforum.org
5. Група Світового банку [Електронний ресурс] / Режим доступу:- www.worldbank.org
6. Державна митна служба України [Електронний ресурс] / Режим доступу:- www.customs.gov.ua
7. Державний інформаційно-аналітичний центр моніторингу зовнішніх товарних ринків «Держзовнішінформ» - www.ukrdzi.com
8. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) - [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.oecd.org
9. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) - [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.unesco.org
10. Статистична організація Європейської Комісії (Євростат) - [Електронний ресурс] / Режим доступу: err.eurostat.ec.europa.eu
11. Організація Об'єднаних Націй [Електронний ресурс] / Режим доступу: (ООН) - www.un.org
12. Каталог «Імпортери та експортери України» [Електронний ресурс] / Режим доступу:- www.eximbase.com
13. Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД) [Електронний ресурс] / Режим доступу:- www.unctad.org
14. Міжнародна торговельна палата (МТП) - [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.iccwbo.org
15. Міжнародний валютний фонд (МВФ) [Електронний ресурс] / Режим доступу:- www.imf.org
16. Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) [Електронний ресурс] / Режим доступу:- www.uncitral.org

17. *Урядовий портал Кабінету Міністрів України* - [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.kmu.sov.ua
18. *Світова організація торгівлі (СОТ)* -[Електронний ресурс] / Режим доступу: www.wto.org
19. *Федерація національних асоціацій ризик-менеджменту* [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ferma.eu/>
20. Закон України "Про валюту та валютні операції"
21. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»
22. Постанова Правління НБУ від 02.01.2019 № 1 "Про затвердження Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України"
23. Постанова Правління НБУ від 02.01.2019 № 5 "Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті"